

Потребує налагодження і вдосконалення міжнародне співробітництво правоохоронних органів у сфері боротьби з рецидивною злочинністю.

Надійшла до редколегії 26. 10. 98

О. Кальман, доц. НЮА України

Проблеми боротьби з корупцією на сучасному етапі державотворення

Проблема корупції постала сьогодні одним із надзвичайно важливих і актуальних питань функціонування державного механізму і розвитку суспільства. Як підкреслив В. Дурдинець, цей негативний чинник серйозно поглиблює кризу довіри до держави, її владних структур, зводить нанівець їх авторитет і громадську активність людини, сприяє значному послабленню принципу верховенства закону, як іржа, роз'їдає основи державності і моралі¹.

Різноманітні прояви корупції в Україні є значною перешкодою на шляху розбудови демократичної, правової держави, функціонування її економіки, надання іноземних і внутрішніх інвестицій.

Кримінологічні дослідження, повідомлення засобів масової інформації підтверджують поширеність цього явища у владних структурах і гостроту реакції більшості наших громадян на факти корупції, хабарництва.

Ціна, щоб терпіти цю суспільно небезпечну хворобу, є надзвичайно великою для суспільства², і це стало головною передумовою розробки Концепції боротьби з корупцією в Україні на 1998-2005 роки, затвердженої Указом Президента України від 24 квітня 1998 р.

У політичному житті суспільства найбільшу небезпеку викликають негативні наслідки послаблення регулюючої ролі виконавчої влади у суспільних відносинах, що призвело до різкого зниження дисципліни, безконтрольності державних чиновників, корупції на всіх рівнях державної влади.

¹ Див.: *Дурдинець В.* Утверджувати принципи доброчесності: Боротьба з корупцією і організованою злочинністю // *Юрид. вісник України.* 1997. № 51. С. 4.

² Див.: Там само.

Проведене нами опитування громадської думки показало, що більше половини населення України (56,7%) використовує для вирішення своїх життєвих проблем такий засіб, як давання хабара. 9,7% давали хабара працівникам виконавчих комітетів рад народних депутатів, 16,7% — керівникам промислових підприємств, 35,4% — працівникам правоохоронних органів, з них 19,4% — працівникам органів внутрішніх справ, 38,7% — іншим державним службовцям.

Слід відзначити також, що у суспільній свідомості сформувалася чітка установка на те, що хабарництво і корупція — це притаманне нашому суспільству явище. 87,9% опитаних заявили про це у своїх відповідях і лише 6,1% висловили думку, що такі явища засуджуються суспільною мораллю, а 3% — назвали це злочинною поведінкою.

Вивчення механізму давання хабара показало, що побоювання бути притягнутим до кримінальної відповідальності відсутнє як у хабарника, так і у особи, що дає хабара. 65,5% опитаних давали хабара без посередників. Не є характерним і вимагання хабара. Лише 38,9% респондентів заявили, що з них вимагали хабара. Головним предметом хабарництва, як і раніше, були гроші — 40,4%, продукти споживання — 14,9%, лікєро-горілчані та коньячні виробы — 31,9%, промислові товари — 6,4%, надання послуг хабарнику — 6,4%. Слід також відзначити і невеликі суми хабара. Так, 55,5% опитаних давали хабара у розмірі до 50 грн., 22,2% — від 51 до 100 грн., решта — понад 100 грн., при цьому 52% давання хабара оформлювали як подарунок посадовій особі.

У процесі дослідження вивчалася і ставлення населення до діяльності правоохоронних органів, а також оцінка цієї діяльності у сфері боротьби з хабарництвом. Задовільною цю роботу визнали лише 22,2% респондентів, незадовільною — 77,8%. На запитання, чому не звернулися до правоохоронних органів з повідомленням про вимагання хабара або про факт його передачі, опитувані відповіли: немає сенсу (25,8%), головне — позитивне вирішення питання (32,3%), не даси — нічого не доб'ється, оскільки всюди кругова порука (16,1%). Таким чином, можна висновувати, що населення не вірить в соціальну справедливість і можливість правоохоронних органів надійно захистити його від хабарників і протистояти цьому явищу.

Явище корупції є багатограним, і воно знаходиться не тільки в українському національному вимірі. Корупція нині стала масштабним не тільки в українському, а й у міжнародному аспекті явищем.

Боротися з різноманітними корупційними проявами досить складно. Але і вдаватися до крайнощів при цьому не треба. Це явище притаманне будь-якому суспільству, і боротися з ним слід зважено. Ніякі заклики до посилення кримінальної відповідальності, прийняття радикальних засобів боротьби, як свідчить історичний досвід, не спрацьовують.

Боротьба з корупцією є складовою частиною боротьби зі злочинністю у державі в цілому. Вона передбачає реалізацію комплексу політичних, ідеологічних, правових, економічних, організаційних заходів у різних сферах життєдіяльності держави, спрямованих на забезпечення належних умов для нормального функціонування усіх ланок державного апарату; захист конституційних прав і інтересів громадян; реалізацію заходів щодо попередження, виявлення, припинення і протидії корупції; встановлення над її проявами ефективного соціально-правового контролю.

Ефективна боротьба з проявами корупції не може бути здійснена в результаті разових і короткочасних акцій того чи іншого ступеня активності і суворості на будь-якому рівні, а потребує довготривалих соціально-економічних, політичних та правових перетворень у суспільстві. Тому складовою частиною цієї боротьби має бути постійна діяльність усіх суб'єктів цієї боротьби, спрямована на:

- усунення та знешкодження політичного, економічного та законодавчого підґрунтя проявів корупції;
- посилення дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за корупційні діяння, особливо за найбільш небезпечні їх види;
- вдосконалення і реформування діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією.

Головна стратегічна мета боротьби з корупцією — забезпечення і впровадження заходів, спрямованих на зменшення темпів зростання корупційних діянь з подальшою їх стабілізацією і значним зменшенням рівня цих явищ в суспільстві у майбутньому, створення надійної системи соціального контролю і протидії.

Реалізація головної мети боротьби з корупцією і встановлення над нею дійового соціального контролю потребує вирішення таких завдань:

- з'ясувати реальний рівень, структуру, динаміку, механізм та масштаби не тільки зареєстрованої, а й латентної корупції;

- виявити причини та умови соціально-політичного, соціально-економічного та правового характеру, що сприяють корупції;

- визначити і оцінити можливості практичної реалізації комплексу заходів щодо попередження, протидії та встановлення контролю за проявами корупції;

- визначити суб'єктів боротьби з корупцією та їх компетенцію, стратегію і тактику, а також завдання суб'єктів правоохоронної діяльності по виявленню фактів корупції;

- вирішити питання реформування антикорупційного законодавства по різних галузях права, правового, кадрового, інформаційно-аналітичного, просвітницького, наукового забезпечення усієї системи боротьби з корупцією;

- проаналізувати діяльність окремих інститутів державної служби, повноваження посадових осіб та інших службовців, у необхідних випадках реорганізувати їх і чіткіше регламентувати службові повноваження з метою зменшення потенційних можливостей для зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем;

- вирішити питання про підвищення рівня матеріального забезпечення державних службовців з низькими окладами і встановлення доплат до їх заробітної плати залежно від кількості та якості їх роботи;

- запровадити більш ефективну систему конкурсного відбору на заміщення посад державних службовців усіх рівнів на підставі тестування та професійних іспитів;

- запровадити адміністративну юстицію для розгляду справ по судовому захисту прав громадян на управлінські послуги;

- вивчити законодавчий, правозастосовний, організаційний досвід інших країн у сфері боротьби з корупцією;

- інформаційно забезпечити боротьбу з корупцією

Стратегія боротьби має бути спрямована на профілактику корупційних діянь. Але з урахуванням вимог сьогодення та прогнозів на найближчу перспективу, пов'язаних з поширенням злочинності, зокрема організованої і в сфері економіки, великим рівнем її латентності, реальною можливістю подальшої тінізації економіки та зміцнення корумпованих елементів і кримінальних структур, успішна боротьба з корупцією в таких умовах неможлива без посилення репресивних заходів, пов'язаних з кримінальною відповідальністю, активізацією роботи правоохоронних органів по своєчасному викриттю злочинів і покаранню злочинців. Чинне законодавство повною мірою дає правоохоронним органам таку можливість.

Тактика боротьби повинна мати практичну спрямованість на вирішення невідкладних перспективних завдань боротьби з корупцією на різних етапах реалізації Концепції, чітке визначення компетенції суб'єктів боротьби і заходів, які вони мають вживати в тому чи іншому випадку.

Враховуючи ту обставину, що корупція — це не один якийсь конкретний злочин і навіть не сукупність злочинів, а сукупність аморальних, дисциплінарних, адміністративних, кримінальних вчинків, засоби боротьби з корупцією повинні мати субординаційний характер і бути взаємопов'язані.

На сучасному етапі тактика боротьби зі злочинністю має бути першочергово спрямована на такі види корупційних діянь, які зараз становлять найгострішу проблему для держави з урахуванням розміру збитків, що завдаються ними суспільству. Без сумніву, це кримінальна корупція. Тому головне зараз — активізація діяльності правоохоронних органів по викриттю і покаранню злочинців з використанням відновлених прийомів і засобів ОВС у тих сферах, де цей вид корупції має найбільше місце: у виконавчих, представницьких і контролюючих органах, правоохоронних органах, банківській, підприємницькій сферах та ін. Паралельно необхідно розвивати і посилювати рівень соціального контролю за діяльністю посадових осіб з широким залученням громадськості і вдосконалювати чинне законодавство.

Для координації дій різноманітних суб'єктів боротьби з корупцією (правоохоронних, контролюючих, представницьких, виконавчих, органів місцевого самоврядування та громадськості) і встановлення контролю за її проявами необхідним є впровадження централізованого керівництва усією системою боротьби з корупцією. Таке централізоване керівництво дасть змогу організувати тісну взаємодію спеціальних органів по боротьбі з корупцією. Потрібна логічна і організована система органів, методів та механізмів боротьби з корупцією на основі чіткого розподілу обов'язків між ними, концентрації і координування спільних зусиль. А більш доцільним було б зосередити оперативну і слідчу роботу в єдиному органі.

В подальшому, по мірі змін у соціально-політичному та економічному житті суспільства, необхідно коригувати стратегію і тактику боротьби з корупцією в напрямку пошуку оптимального співвідношення репресивних і попереджувальних заходів.

Стратегію і тактику боротьби з корупцією мають визначати високий рівень нормативності, чітке законодавче врегулювання,

системність заходів. Але головне у цій справі — наявність свідомої, а не декларативної, політичної волі лідерів держави для реалізації послідовних і дійових антикорупційних законів, стратегій і програм. Без твердої політичної волі заяви Президента, уряду, окремих їх представників про наміри знешкодити це зло і реформувати державну службу залишаються лише риторичними.

Як свідчить світовий і наш історичний досвід, усі спроби реформувати державний апарат і примусити його слугувати суспільству та окремим громадянам розбивалися о державний апарат. А тверда рішучість окремих лідерів держави боротися проти корупції, як правило, зазнає поразки від впливу багатьох змінних: політичних, суспільних, особистих. Тому сутність поняття «політична воля» має полягати не у намірах репресивного характеру, а у площині створення такого правового поля для діяльності державного апарату, яке б сприяло абсолютній недоцільності зловживання службовим становищем через створення відповідних стимулів і встановлення жорсткої відповідальності. Тільки завдяки такому підходу можна забезпечити порядок, при якому державний апарат слугував би суспільству, а не своїм особистим інтересам.

Надійшла до редколегії 11. 01. 99

*М. Романов, канд. юрид. наук,
А. Кріштон, науковий
співробітник ХНДІСЕ*

Ситуалогічна експертиза як засіб встановлення механізму дорожньо-транспортної пригоди

Найважливішим завданням розслідування і судового розгляду справ про дорожньо-транспортну пригоду (ДТП) є встановлення того, як вона виникла, протікала та закінчилася. Відмічена сума відомостей характеризує зміст поняття «механізм події ДТП».

Практика розслідування і судового розгляду справ про ДТП показала, що вони відбуваються у короткі відрізки часу, виключаючи можливість сприйняття людиною їх подробиць. Крім цього, саме подія ДТП становить собою відтворення дій законів руху транспортних засобів, без знань яких порозуміти механізм приго-